

S tán idővel a fájdalom is csillapul majd bennünk

Dankanits Ádám történész, *A Hét* tudományos rovatának szerkesztője (élt 45 évet), fia Dankanits László (Dadi), II. osztályos kisiskolás, a bukaresti magyar tannyelvű iskola tanulója (élt 8 évet), Szilágyi Géza Attila (Kobak), a bukaresti magyar tannyelvű iskola I. líceumi osztályának tanulója (élt 15 évet) — a március 4-i földrengés áldozatai emlékére.

Barátaim!

Az országos katasztrófa szörnyű hekatombája, testközelben — azzá bontódik le, amiből összetevődik: személyeket sújtó egyedi tragédiákra. A rombolás áldozatai nem számok — emberek, mindegyik külön-külön soha meg nem ismételhető egyetlenegy: pótolhatatlan. Ilyen pótolhatatlan embereket siratunk most itt: az emberi nem három pótolhatatlan példányát.

És perlekedünk az oktan vaksorssal, mert ész fel nem foghatja, szív el nem fogadhatja ennek a halálnak kegyetlen abszurditását. Mi, akik itt állunk, szülő és élettárs, testvér és barát és játszópajtás, munkatárs vagy tisztelő tanítvány — így éljük át, zaklatott lélekkel a búcsú torokszorító perceit-napjait. Aztán — mert élni kell, élünk tovább, és tesszük — ami kell. S tán idővel a fájdalom is csillapul majd bennünk.

Hanem az életünk — a miénk, akik tegnapig valamilyen módon, valamilyen szinten az ő életüknek is része voltunk —, a mi életünk mostantól többé már nem lesz az, ami eddig volt. Őket elveszítve életünk egy részét veszítettük el. Számunkra mostantól kopárabb lett a világ. Így halunk már életünkben: részletekben, életünk múltával. S halni készülő bennünk tovább élnek ők, a holtak: emlékeinkben.

Ránézek a zöld-fekete-barna fantáziaállatot ábrázoló gyermekrajzra, és felsejlik mögüle egy csibészes-kedves grimasz, a Dadié. De már nem foghatom meg, nem is rögzíthetem. És most már ő örökre csak így él az emlékezetben.

Rád néz egy kamasz szempár. Tartózkodás és értelem villan benne, s az ígéret, hogy ebben a fiúban készülődik, érik az érték. De ezt az ígéretet Kobak már sohasem válthatja be: azt a hallgatón beszédes tekintetet már csak csukott szemmel tudod felidézni.

És él bennünk egy hús-vér ember képze, több évtizedes bensőséges kapcsolat leszűrt eredménye, annak lényeges magja. A jellem, a szellem, a kellem különös, egyedi ötvözete ez, egy emberi ember spirituális arcéle, a Dankanits Ádámé. De összerakni már csak a legkülönbözőbb emlékszilánkokból tudjuk. Kézszorítása melegét és férfigondját, ironikus fausti mosolyát és koccintását, kristálylogikáját és ügyszeretetét hiába is illesztgetem össze, a kép már mindig hiányos lesz, az eleven egész embernek, aki volt, halvány és hiányos emlék-árnyképe.

Ezekkel maradtunk — árván. Ezt visszük magunkkal — amíg csak vagyunk. Csak amíg vagyunk! Az egyszerű volt hús-vér emberek emlékének sorsa az ember-tenyészet stafétája során — az enyészet.

Csak emberi voltunk legemberibb része marad meg belőlünk, és fog tartósan hatni, csak az, amiért végül is élni érdemes, mert életet fakaszt és életet növeszt: a szellem objektívációja, az értékkeremtő munka, az alkotás maga. Erről faggatva emlékeinket csak néma, szomorú töprengésre készíthet az olyan elvont ígéret, mint egy kisiskolás gyermek megcsillanó tehetsége, vagy a serdülő kamaszban formálódó férfijellem. De szólni lehet és szólni kell arról, hogy mit veszítettünk a kiforrott, alkotóereje teljében elvesztett férfiúban.

Dankanits Ádám a történettudományi kutatómunkát tekintette igazi hivatásának. De elvetette a történelemnek az öncélú múltkultusz jegyében álló művelését. Dankanits Ádám a mi feltételeink közt azt a történelemtudományt tekintette létjogosultnak, amely mind a román nép, mind az együttélő nemzetiségek jövőjének megtervezéséhez és kiépítéséhez nyújt ismereteket, annak szolgálatában áll. Mivel pedig egy nemzetiség jövője messzemenően műveltségének jellegétől, szerkezetétől, tömegeinek műveltségi fokától függ, Dankanits Ádám művelődés-történetünket választotta kutatása területéül.

A Bolyai Tudományegyetem történelem szakos diákja 1949 és 1954 között olyan mesterek irányítása mellett sajátította el a kutatói munka alapismereteit, mint Bodor András, Constantin Daicoviciu, Jakó Zsigmond professzorok és mások. Tanári diplomája megszerzése után egy éven át a Szováta melletti Deményháza általános iskolájában tanított. 1955 augusztusában a nagyenyedi akkori rajoni történelmi múzeum igazgatását bízták rá, 1957—1960 között pedig az akadémia hatáskörébe került enyedi volt kollégiumi könyvtár főkönyvtárosi tisztét töltötte be.

Az enyedi évek változatos feladatai érlelték tudóssá Dankanits Ádámot. Konceptiózus muzeológusi tevékenysége kiterjedt mind a gyűjtemények tudományos igényű számbavételére és rendezésére, mind egyebek között a rajon műemlékeinek lajstromozására és fényképezésére. Bibliográfusként kollektívájával együtt Nagyenyed és környéke helyrajzi könyvészetének szakszerű továbbfejlesztését végezte el. Ekkor kezdte tanulmányozni az erdélyi könyvtárak XVI. századi anyagát, amely később doktori disszertációja témájához szolgált alapforrással. Enyedi tevékenysége óta tartottuk számon mindig friss szempontú, gondolatokban gazdag, avatott publikációit is.

1960 őszétől 1968-ig a marosvásárhelyi pedagógiai főiskola történelem tanszékén tanároskodott, majd két éven át az akadémia vásárhelyi fiókjának kutatója volt. A *Hét* 1970 őszi indulásától élete utolsó hat és fél évében a lap tudományos rovatát szerkesztette Bukarestben.

A sokéves tanárképző gyakorlat a korszerű nevelés és oktatás problémái felé terelték Dankanits Ádám figyelmét, a szerkesztői munka pedig ennek elméleti elmélyítése mellett a gyakorlati tudomány népszerűsítés és ismeretterjesztés nyomán általában a jövő számára való emberformálás elméleti és módszertani problémáit tudatosította, miközben kutatói érdeklődésének a tengelyé végig a történelemtudomány maradt. Tény, hogy a vásárhelyi és bukaresti, összesen tizennyolc évnél, amikor foglalkozásszerű munkája nem a szakkutatás volt, a történész tudósi szemhatára szélesülését köszönhette. Dankanits Ádám ezekben az években vált tudatosan a jövő felé forduló történésszé.

De ára is volt ennek a gazdagodásnak: igazi hivatására, a történelmi kutatómunkára ezekben az években csak a második műszak maradt neki. Az oktatással, a szerkesztéssel, mint mindennel, amit vállalt, teljes mértékben azonosult. E tevékenységét nemzeti művelődésünk értelmes szolgálatának tekintette, amint hogy az is volt. Keze alatt tanítványok százai formálódtak. Majd — indulása óta — a *Hét* számai, és közvetve a lap olvasói. Valóban: értelmes, értékes szolgálat volt ez, de olyan szolgálat, amely lassította tudományos terveinek megvalósítását.

A szakma revelációval fogadta három évvel ezelőtt a *Kriterion* kiadásában megjelent *XVI. századi olvasmányok* című tanulmányát — doktori disszertációja egy részének sűrített foglatát. De akkor már Dankanits Ádám új témán dolgozott: közművelődésünk állapotának, XIX—XX. századi dinamikájának felmérésén. Mindmáig érintetlen forrásokat tárt fel, közömbösnek látszó statisztikákból leleményes módszerekkel mindeddig eltakart összefüggéseket hívott elő és ismert fel, gyűjtötte és csoportosította hatalmassá szaporodott, az utóbbi időre már teljessé kerekedett anyagát. Egy jelentős nagy munka koncepciója, kidolgozott módszere, elrendezett anyaga volt együtt. Most fogott hozzá a talán még éveket igénylő kidolgozásához. Hogy mi készült Dankanits Ádám tudósi műhelyében, arról némi képet alkothatunk abból a rövid vázlatból, amelyet a *Korunk* legutóbbi (1977. 1—2.) száma közölt tőle. S ha a már elkészült 80 gépelt lap terjedelmű első fejezetnek az a példánya, amely egy időben baráti kezekben forgott, időközben nem került vissza hozzá, akkor legalább ennyi megmenekült a pusztulástól.

Dankanits Ádámnak ez a nagyméretűre tervezett munkája — melynek egészét és annyi részletét az elmúlt évek során annyiszor végiggondolta — többé már nem készül el. A többi sem, amit még vártunk tőle. Mondják a szemtanúk, hogy dolgozószobája feltárt romjait ellepte a szétszórt, szélsodorta cédulák tömege. Külön filozof-tragédia, amikor együtt az alkotóval a megtervezett nagy műnek még az összehordott építőkövei is megsemmisülnek.

Barátaim, pótolhatatlan embereket siratunk, az emberi nem három pótolhatatlan példányát, a kegyetlen vaksors áldozatait. A megpróbáltatás e nehéz idején vigasz kellene. Ám nincs vigasz. Csak embervoltunk parancsa van: a helytállás parancsa. Mert emberként mást úgysem tehetünk: az értelmes munka folytatása — elszántan, kishitűség nélkül. S tán idővel a fájdalom is csillapul majd bennünk.

Tóth Sándor